

Gruppe 1

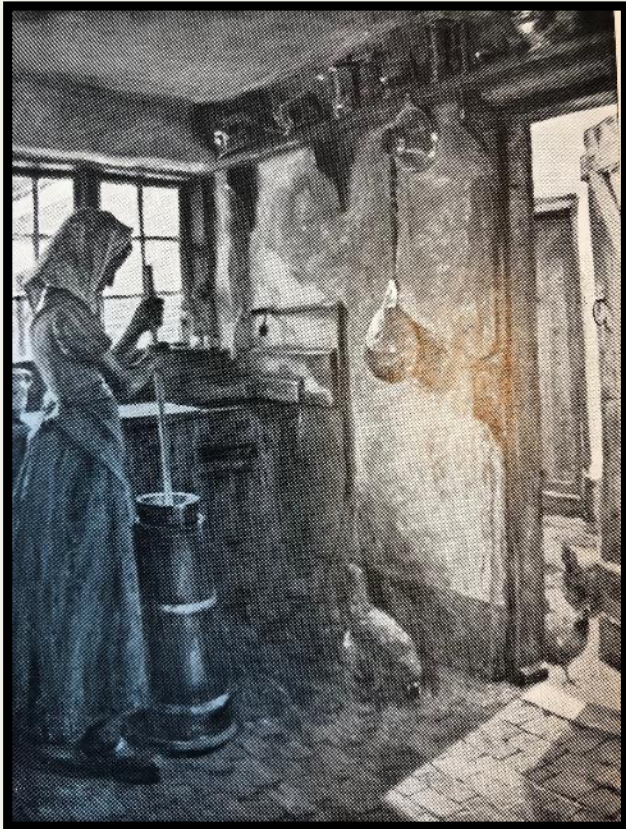
EFTERTIDEN

MAREN SPLIIDS
HEKS, OFFER ELLER HELTINDE?

Et undervisningsforløb om de danske hekseprocesser
ELEVEN

HEX!
Museum of Witch Hunt

Haakon Spliids tegninger af Maren Spliids (1943)

MAREN SPLIIDS HEKS, OFFER ELLER HELTINDE?

Maren Spliids i eftertiden

Hvordan husker vi Maren Spliids og de andre hekse, der blev brændt på bålet? I har igennem forløbet fået indblik i, hvad frygt kan drive mennesker til. Og selv om Maren Spliids' sag var atypisk, var hun et af ofrene for frygten – eller var hun? Synet på Maren har faktisk ændret sig gennem tiden, og ikke alle husker historien på samme måde.

Nu skal I se nærmere på, hvem der fortæller historien og hvorfor? Hvad er der sket med fortællingen af Marens historie fra hun blev henrettet i 1641 og til i dag? Hvordan er hendes historie blevet fortolket – hvem har brugt den og til hvad? Det kaldes *historiebrug*, og det er en lang og broget affære, som kan fortælle os en masse om, hvordan historien bruges til mange ting – hvad enten det er politik eller underholdning.

Er Maren mon farlig, en skurk, et offer, en heltinde, en uskyldig kvinde eller bare en underholdende historie? I skal nu dele jer i 4 grupper og arbejde med forskellige kilder. Hver kilde viser forskellige fortolkninger af Maren og dermed forskellige former for historiebrug. Diskuter kildernes fortolkninger af Maren og deres placering på tidslinjen. Når I har læst og snakket om kilden, fremlægger I for hinanden.

Til sidst skal I på klassen komme med jeres bud på, hvordan Marens historie skal fortælles baseret på det, I har lært igennem forløbet.

Historien om Maren Spliids sluttede bestemt ikke i 1641.

Historisk overblik

Da Maren Spliids blev brændt for trolddom i november 1641, var hendes sag allerede berømt i hele landet. Efter hendes død blev hendes mand, Laurids, boende i Ribe sammen med resten af sin familie. Men efter et par år gik den ellers så succesfulde forretning så dårligt, at han måtte flytte fra byen – folk nægtede at handle hos en mand, der havde været gift med en heks. Så ondt var Marens trolddomsrygte!

Vi ved, at rygten var stærkt. Hele tolv år efter Marens død i 1653 måtte en mand ved navn Peder Hansen Spliid offentligt fortælle, at han i hvert fald IKKE havde noget med den onde troldkvinde Maren Spliids at gøre, selvom de delte efternavn. Når han gjorde det, var det fordi, at han var blevet nægtet adgang til Odense marked 130 kilometer væk fra Ribe. Man troede nemlig, at han var i familie med Maren, og fynboerne skulle overhovedet ikke nyde noget af at handle med nogen fra Ribe, som også hed Spliid.

I løbet af 1600-tallet, blev der skrevet om Maren i både artikler og bøger. De handlede alle om,

hvor frygtelig en heks, hun var. Men så stoppede de danske hekseprocesser, og i slutningen af 1700-tallet ændrede historien sig langsomt. Nu handlede det om, at hun var blevet uskyldigt dømt. I løbet af 1900-tallet opstod sankthans-traditionen med heksen på bålet. Fra slutningen af 1900-tallet begyndte Maren Spliids også at optræde i børnetalerne som det ultimative offer for virkelighedens forfærdelige hekseafbrændinger – alt imens familierne hyggede med madkurv og sang rundt om bålet.

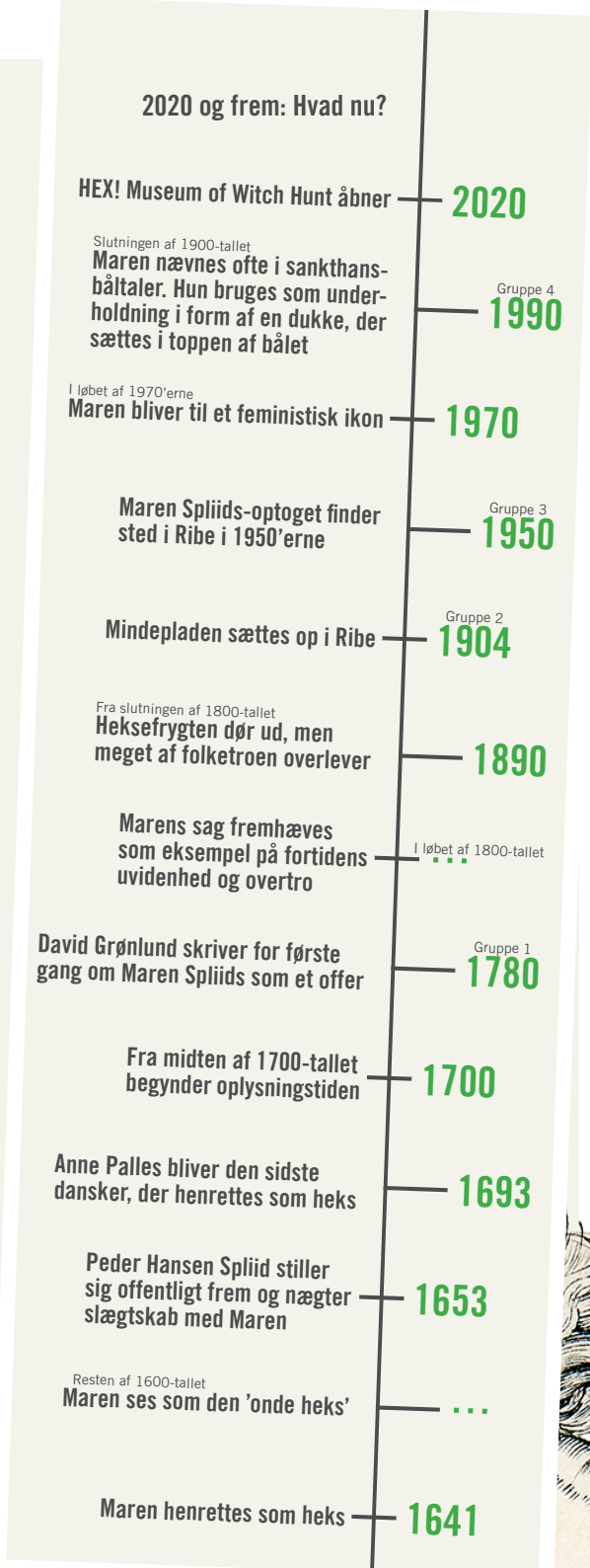
I løbet af 1970'erne, hvor kvidekampen stod på, blev Maren Spliids til et feministisk idol. Hun turde stå op mod datidens onde mænd. Selvom det ikke er historisk rigtigt, blev Maren pludselig til en heltinde. En rollemodel. Faktisk får museet mange e-mails fra folk, der tror, at de er i familie med Maren Spliids. „Det kunne være virkelig sejt!“, siger de ofte.

Desværre må vi skuffe dem; Maren og Laurids' to børn døde før de blev teenagere, så der er ikke noget, der tyder på, at der findes efterkommere. Men det

viser, at meget har ændret sig, siden Peder Hansen Spliid i 1653 gjorde alt for at *undgå* at være i familie med Maren.

I dag findes der flere forskellige opfattelser af Maren Spliids – nogle husker hende som en uskyldig kvinde, der blev offer for overtro. Andre som en stærk kvinde, der gik i kamp mod kvindehadende mænd.

Mange tror også, at Maren var den sidste heks i Danmark, men Maren var ikke engang den sidste heks, der blev brændt i Ribe.

Arbejdsspørgsmål

- 1) Havde I hørt om Maren Spliids inden I startede på forløbet?
Var der noget, der overraskede jer ved historien?
- 2) I løbet af 1700-tallet begyndte man at se anderledes på dem, der var blevet dømt som hekse.
Hvad mente præsten David Grønlund om Maren Spliids?
Er det anderledes end det, man mente om hende, da hun blev henrettet? Er det anderledes end i dag?
I skal argumentere for jeres holdninger. (Se kilde 1)
- 3) Fremlæg for klassen.

KILDE 1

I 1780 skrev den ripensiske præst, David Grønlund, en bog om dem, der var blevet anklaget for trolddom i Ribe. Maren var ikke kun hovedpersonen i bogen. Hun var også hele årsagen til, at han skrev den. Grønlund var nemlig efterhånden træt af, at alle folk i Ribe stadig talte om den 'onde heks', Maren Spliids, cirka 140 år efter hendes henrettelse.

Grønlund, der så sig selv som en mand af oplysningstiden mente, at folk skulle lære sandheden om Maren. Derfor gik han på jagt efter de gamle retsdokumenter fra hendes sag. Nu kunne han skrive hendes historie ud fra det, han læste i dem. Det er på grund af Grønlunds arbejde, at vi i dag ved så meget om Maren Spliids og de andre trolddomsdømte i Ribe.

Op igennem 1800-tallet blev der skrevet mange avisartikler om Maren. Ofte blev hendes sag brugt af den veluddannede overklasse til at vise, hvor dum almuen var i 1600-tallet; tænk, at de faktisk troede på trolddom! Alligevel fortsatte troen på både sort og hvid magi især hos bondebefolkningen – mange steder helt op til år 1900.

KILDE 1 David Grønlunds indledning om Maren Spliids (1780)

Indledningen er taget fra David Grønlunds *Historisk Efterretning om de i Ribe Bye for Hexerie forfulgte og brændte Mennesker*.

Den originale udgave af bogen er fra 1780.

Sproget er dermed over 200 år gammelt. Selvom det er svært at læse, kan det være sjovt at prøve alligevel.

Hjælp hinanden med at læse det inden for den grønne firkant.

Ordforklaring

Begierede = ønskede eller begærede.

En ragget buk = en pjusket gedebuk.

Nordlandene = det øverste af Norge, hvor man troede, at der var mange hekse.

Næstfølgende Aars Præg = med dato fra næste år, altså fremtiden.

XI. CAPITEL

Maren Spliids

Denne Kone er endnu i frisk Minde hos alle ikke aleene i Byen, men og i omliggende Egn. Traditionerne om hendes Hexerier ere saa mange og betydelige, at man maa undre over, at ingen har taget sig for at beskrive dem, thi neppe nogen Hexe-Gierning om baade inden- og udenlands Hexer er beskreven eller fortalt, at den jo ogsaa fortælles om hende. Jeg vil kun anføre nogle faa.

En Møller i Beftoft Mølle, som kom ofte til Ribe at sælge Rug, saasart han kom ind af Porten, mødte Maren Spliids ham, og bød ham en vis Penge for hans Korn, men ingen Tiid kunde han faae meere, end hun havde budet ham, hvorover han siden altiid handlede med hende, og derover logerede han en St. Hans Nat i hendes Huus, da hører han noget i Dagligstuen, staaer derfor op, kiger ind igiennem Nøglehullet, hvor han seer Maren Spliids med flere Qvinder danse omkring en ragget Buk, som de ofte kysse i . . . Men i det samme vender Maren Spliids sig til Døren, seer paa ham med to gloende Øine, hvorover han forbauset gaaer igien i sin Seng. Om Morgenen kommer Maren Spliids til ham og siger: Hvad ville du der, havde jeg ikke været, havde det gaet dig ilde. Efter den Tiid handlede han ikke meer med hende.

En Naboe Kone kom engang til hende, og begierede at laane nogle Penge, Maren Spliids, som den Tiid havde travlt, løb hen i sit Skrin, og tog en Pose med Penge, og leverede hende utalt, gav hende Frihed til at tage deraf saa mange som hun vilde, da disse Penge blev udgivet, befandtes de at være af næstfølgende Aars Præg.

En hendes Tieneste Karl, som om Natten havde luret efter dem, lod hun en Nat, han laae i sin Seng og sov, føre op i Nordlandene, hvor han om Morgenen nøgen og forfrossen opvaagnede, søgte til et Huus, og spurgte hvor han var, og da beretter, at han om Aftenen gik i Seng i Ribe, da blev han henviist til en Qvinde, som skulle hielpe ham, hun sagde, han skulle gaae uden for, og sætte sig paa det første Dyr, ham mødte, da kom en sort Soe, den satte han sig paa, og kom samme Dag igien til Ribe til Maren Spliids, og sagde til hende: I har gjort mig en kold Nat, jeg skal stræbe at skaffe Eder en varm Dag.

Med meere af denne Saerde vil jeg ikke besudde Papiret, thi alle de Fabler, Mag Johannes Prætorius Poëta Laureatus Casareus har samlet i det lumpne Skrift om Bloksbiørg, trykt Ao. 1669, ere og fortalte om hende. Disse med utallige fleere Fortællinger har gjort, at jeg haver ledet efter de tilførladelige Beretninger om denne

Grønlund, David.

Historisk Efterretning om de i Ribe Bye for Hexerie forfulgte og brændte Mennesker,

2. udgave, Historisk Samfund for Ribe Amt ved

Kirsten Agerbæk (1973).

Fælles opsamling

Som I kan se, er der mange måder at fortælle historien på, og hver gang er der foretaget til- og fravalg for at fremhæve bestemte dele af historien. I har set hvordan Historien om Danmark, HEX! Museum of Witch Hunt, læseteateret og kilderne i dette eftermateriale har fremstillet historien om Maren Spliids.

- 1) I ved nu en hel del om Maren og hendes skæbne. Hvordan ville I fortælle Maren Spliids historie til jeres venner eller familie, der ikke kender så meget til hendes historie, som I gør? Hvilke ting er vigtige at få med for at fortælle den 'rigtige' historie om Maren? Hendes baggrund, hendes udseende og væremåde, andre hovedpersoner i sagen, etc. Og er der noget, I ville udelade?
- 2) Er historien om Maren Spliids (og alle de andre 'hekse') overhovedet vigtig at fortælle?
Eller burde vi snarere glemme den?
Hvorfor/hvorfor ikke?
Hvad kan man lære af den?
Er der fx noget, I kan genkende fra jeres eget liv?

MAREN SPLIIDS HEKS, OFFER ELLER HELTINDE?

HEX!
Museum of Witch Hunt

SYDVESTJYSKE
MUSEER

MYRTHUE
NATUR & KULTUR
LÆRING

